

PERSPECTIEF Haarlemse onderzoekers willen heersende mentaliteit doorbreken

'Racisme is een wit probleem. Wij moeten veranderen, niet zij'

Haarlem draagt de sporen van slavernij. Dat blijkt uit het nieuwe boek van Ineke Mok en Dineke Stam. Ze willen het heersende perspectief op de geschiedenis, eurocentrisch als die is, doorbreken. Hoe? Door zichtbaar te maken wat er daadwerkelijk gebeurde. Door namen te noemen. En door de link met het heden te leggen. „Toen en nu hebben alles met elkaar te maken.”

Geerlof de Mooij
g.de.mooij@medahuis.nl

Haarlem ■ Moeten steden als Haarlem, Den Haag en Utrecht wel hun excuses aanbieden voor hun slavernijverleden? De vraag verdeelt het land al een tijdje in voor- en tegenstanders. Maar de vraag houdt de schrijvers van 'Haarlemmers en de slavernij' minder bezig. „Ik vind het jammer als de discussie alleen maar daar over gaat”, zegt Ineke Mok. „Ik heb liever dat mensen het er onderling over hebben. Of de burgemeester nou wel of niet...”

Co-auteur Dineke onderbreekt haar. „Het heeft wel impact, hoor. Als de burgemeester zo iets zegt.”

Frederique Janss, ook aangeschoven, knikt. De directeur van Bureau Discriminatiezaken Kennemerland herinnert zich de herdenking van de slavernij in Amsterdam, vorig jaar op 1 juli. „Klaas Knot hield een speech. Hij bood zijn excuses namens De Nederlandsche Bank voor haar rol in het slavernijverleden. Ik had tranen in mijn ogen, echt waar.”

We spreken af in een restaurant

in Haarlem. Ook aanwezig is Yoshina Davelaar, achter een kop thee. De docente is betrokken bij de organisatie van de Ketji Koti-viering in de stad, jaarlijks op 1 juli. Onderwerp van gesprek is het slavernijverleden van Haarlem. Dineke Stam en Ineke Mok schreven er een boek over. Ze keken naar testamenten en kerkregisters. Ook spraken ze met nazaten van tot slaaf gemaakten.

Sporen

Het resultaat ligt er niet om. Haarlem draagt de sporen van slavernij. Een scala aan historische figuren passeert de revue. De schilders Frans Post en Frans Hals. Het bakkersechtpaar Trijntje Moerkerken. Anna Petronella de Moor uit de Jansstraat. Maar ook Pieter Teyler, grondlegger van Teylers Museum. En wat te denken van Adriaan Pauw, grondlegger van Heemstede?

En dan de gebouwen. Het Provinciehuis bijvoorbeeld. Dat werd gebouwd in opdracht van Henry Hope, die veel geld stak in slavenhandel. En dan die oude statige panden die Haarlem zo kenmerken. Ze zijn veelal gefinancierd met de winsten uit slavenhandel.

Stam: „Het is heel lang verzwegen, natuurlijk. Maar de informatie is terug te vinden. Je hoeft maar een beetje te spitten in archieven, dan kom je al heel veel tegen.”

Mok: „Waarom we dit doen? Om het heersende perspectief te doorbreken. Ik heb niet de illusie dat je met zo'n boek racisme de wereld uit krijgt. Maar het is wel nodig om het racisme in de geschiedenis bloot te leggen. Omdat het tot de dag van vandaag doorwerkt. Het is belangrijk om dat niet onder het tapijt te vegen. Het is een cruciaal onderdeel van de geschiedenis van Haarlem.”

Eerbetoon

Ze vervolgt: „Geschiedenisboeken staan vol met neutrale beschrijvingen van de slavernij, alsof het allemaal heel onschuldig is. Dan staat er 'die en die handelaar legde een plantage aan'. Alsof hij zelf de schop in de grond zette. Het maakt onzichtbaar wat er daadwerkelijk gebeurde. De verschrikkelijke slavenarbeid.”

Mok noemt nog een voorbeeld. „Op de plantage St. Maria kwamen de tot slaaf gemaakten in opstand. Zij waren vanaf het slavenfort Elmina naar Curaçao gebracht in opdracht van een Haarlemmer. Ze werden opgepakt. Tien mensen zijn gruwelijk geëxecuteerd. Wij noemen niet alleen de opstand. Wij noemen die namen. We brengen een eerbetoon aan het verzet.”

Schilderijen

Davelaar: „Rijken lieten zich toen graag met zwarte bedienden schilderen. Maar dan moest die bediende wel heel klein worden afgebeeld. Want zo was de hiërarchie.”

Janss: „Tien jaar geleden organiseerden we samen een expositie. 'Hoezo Haarlem en Slavernij?' De musea lieten schilderijen zien uit die tijd. De bedienden werden heel klein afgebeeld. En heel donker.”

Mok: „Rijke Nederlanders lieten zich graag afbeelden met hun bezit. Kabinetten met voorwerpen uit de tropen, zilveren suikerstroofers, volières met bijzondere vogels. Daar ontleenden ze hun status aan.”

Stam: „Met die schilderijen wilden ze laten zien: ik heb deze mensen in bezit.”

Mok: „Ze zagen het niet eens als mensen. Voor hen waren het voor-

Frederique Janss (rechts) en Yoshina Davelaar (tweede van rechts)

„
Het is heel lang verzwegen, natuurlijk

„
Dit is het Twelve Years A Slave-verhaal van Haarlem

werpen. Ik zal een voorbeeld geven. Er is een schilderij in het Frans Hals Museum. Een jong wit meisje, netjes gekleed, poseert voor de foto. Voor haar op de grond zit een bediende. Een gekleurde jongeman. Hij heeft een metalen band om zijn nek. De naam van de eigenaar staat erin gegraveerd. Eigenlijk is het een hondenband. De jongeman moet voor haar knielen. Een ontzettend hatelijk schilderij. Waarschijnlijk hing het in de ontvangstruimte. Die jongen kwam daar iedere dag langs. Het is zo vernederend, zo onmenselijk.”

12 Years A Slave

Ze geeft nog een voorbeeld. Het verhaal van Christiaan van der Vaart uit de Nederlandse kolonie Berbice. Slavenhouder Jan Justus Swaving nam hem mee naar de buitenplaats 'Stad en Vaart', net buiten de stadsmuur. In 1807 werd Christiaan in Haarlem gedoopt. Toen kreeg hij zijn achternaam 'van der Vaart'. Door zijn doop werd Christiaan een vrij man. Hij wilde terug naar Berbice. Maar daar aangekomen, werd hij toch weer tot slaaf gemaakt.

Stam: „Dit is het Twelve Years A Slave-verhaal van Haarlem.”

Mok: „Christiaan schreef een brief naar de dochter van de overle-

den Swaving. Kunnen jullie een document aanmaken om te bewijzen dat ik een vrij man ben?”

Davelaar: „Niemand geloofde hem.”

Stam: „Die oneerlijke verdeling van macht en welvaart is zo hardnekkig. Niet alleen tijdens de slavernij, maar ook daarna.”

Mok: „De discriminatie, maar ook: de trauma's, de armoede. Die zijn van generatie op generatie overgedragen.”

Davelaar: „Dat is letterlijk zo. Kinderen werden keihard aangepakt. Als je niet luistert... pets! Zo ging dat op de plantage ook.”

Janss: „Mensen zeggen vaak: ach, het is zo lang geleden. Maar toen en nu hebben alles met elkaar te maken.”

Zwarte Piet

Stam: „Er vindt nog steeds geweld plaats tegen zwarte mensen. Denk aan de dood van George Floyd in Amerika.”

Davelaar: „Je ziet het ook hier. De haat, de agressie. Heb je dat gehoord van Mitchell Esajas, oprichter van de Black Archives? Hij kreeg een lintje voor zijn werk rond zwart erfgoed. En dat pikten mensen niet. Waarom niet? Omdat hij zich heeft uitgesproken over Zwarte Piet. Hij heeft zoveel haat

over zich heen gekregen.”

Stam: „Wij zeggen in Nederland altijd: wij zijn niet racistisch. Maar iemand die racisme bestrijdt, sabelen we neer. Dat is toch ridicuul!”

Janss: „Drie mensen hebben hun lintje teruggestuurd. Omdat hij een lintje kreeg!”

Stam: „Het is belachelijk. Hij is zelfs bedreigd! Dat vind ik nog het ergste van alles.”

Davelaar: „In de haat die in de reacties doorschemert, zie ik parallellen met het verhaal van Christiaan van der Vaart. De bevrijde slaaf die terugkeerde in Berbice. Slavenhandelaren konden het niet accepteren. Die dachten: het kán helemaal niet dat een zwarte schoenen aan heeft. Dat een zwarte een vrij man is.”

Stereotiepe beelden

Stam: „De machtsverhoudingen zijn hetzelfde gebleven. Kijk, ik heb op grond van mijn huidskleur bepaalde privileges. Dat is gewoon zo. Ik word nooit aangehouden op Schiphol, om maar iets te noemen.”

Davelaar, diepe zucht: „Ik continue. Ook als ik naast mijn witte man loop. Het verbaast me niet eens meer.”

Mok: „De stereotiepe beelden die toen werden gecreëerd, werken

nog steeds door.”

Stam: „Voor zwarte mensen is het gevaarlijk om dit aan de orde te stellen. Dat zie je bij Mitchell Esajas. Als we iets willen bewerkstelligen in deze samenleving, moeten ook witte mensen in actie komen.”

Davelaar: „Mensen nemen je niet voor vol aan.”

Stam: „Racisme is een wit probleem. Zwarte mensen worden benadeeld, maar wij zijn degenen die moeten veranderen. Niet zij.”

Teylers Museum

Mok: „Het gaat erom dat we erkennen wat er gebeurd is. Het slavernijverleden is zo lang onder het tapijt geveegd.”

Stam: „Je hebt natuurlijk te maken met een dikke laag van trots. Mensen moeten ergens overheen stappen. Maar dat komt. Het begint te verschuiven. Mensen komen steeds meer te weten.”

Mok: „Er komt steeds meer kennis naar boven. Ook in andere steden. Amsterdam, Den Haag, Utrecht. Hier werd de slavenhandel georganiseerd, hier werden de winsten behaald. Dat verhaal moet verteld worden.”

Stam: „Teylers Museum heeft toegezegd de eigen collectie onder de loep te nemen. Net als het Frans Hals Museum. Het begin is er.”

FOTO'S UNITED PHOTOS/TOUSSAINT KLUITERS

Yoshina Davelaar en schrijfster Dineke Stam.

UNITED PHOTOS